

Часто топоніми вживаються для характеристики, опису подій, явищ як допоміжні елементи. Їх сукупність створює в авторській мовотворчості топонімічне поле, яке стає підґрунтям лексико-семантичного прирошення в контексті історичного твору. Поряд з антропонімами топонімічні назви також виконують ідеологічну функцію, а саме – ідеологічного забарвлення набуває топонім Русь:

...на Русі є чимало християн і що він сам християнин, тому дозволяє грецьким священикам поширювати свою віру над Дніпром, – а це вже зрада Русі, князь Ярополк ламає слово батька, відкриває двері до Русі найлютішому ворогові [3, с. 38];

О земле, земле Руська, яка ти багата і яка ти нещасна! [3, с. 74].

Першорядним символом виступає онім Русь – спершу, відповідно до історії, як етнонім, а потім як назва держави. Ця назва (у формі Руська земля) є мовно-культурним знаком на зразок герба чи гімну, особливо вагомим за межами держави. Вдається автор і до етимологічних міркувань (хай і непрямо) щодо походження назви Русі.

...Річку, яка протікала мимо Будучина й текла далі до Дніпра, називали Руською річкою – Россю [3, с. 328].

Етнонімія є важливим чинником усвідомлення людиною свого місця в етнічному світі й засобом формування національної ідентифікації, що проілюстровано й романом С. Складенка. Водночас етнонімія досліджуваного твору репрезентує простори Київської Русі й міжетнічні контакти як усередині держави, так і на її кордонах: поляни, древляни, весь, меря, чудь – союзники, протиставлені варягам, печенігам.

Власні назви роману утілюють у собі зв'язок художнього простору з історичною дійсністю, що відображено в назві твору за ім'ям князя – “Володимир”. За допомогою мікротопонімів створюються у текстах своєрідні пейзажі, що уповільнюють розгортання сюжету. Важливою функцією топонімів є репрезентація розмірів і величі держави, неосяжності просторів, різноманітності її природи. Низка астіонімів своєю різноманітністю демонструє розвиненість містобудівного мистецтва Київської Русі. Особливу роль відіграють оніми, що виступають головними знаками держави, її самобутності й самостійності – Київ, Русь, Дніпро.

Знакові імена, репрезентовані письменником, виступають потужним джерелом інформації як для наукового дослідження, так і для художньої реконструкції світобачення людей епохи Київської Русі. Так, топоніми у творі С. Складенка є маркерами історичної території й культурними символами.

Літературно-художня ономастика письменника – поліфункціональна, стилістично здиференційована онімна система, яка забезпечує дуже широкі можливості для характеристики персонажів-денотатів за хронологічною, національною, соціальною ознаками, а також дозволяє передавати ставлення до найменованого героя. Узгоджуючи власні назви з образами персонажів-денотатів, С. Складенко надавав важливого значення пошуку мовностилістичних засобів характеристичної оцінки для своїх персонажів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Калашник З. Особливості слововживання у поетичній мові / Зінаїда Калашник. – Харків: Харківський державний університет, 1985. – 221 с.
2. Номинация в ономастике / редкол.: М. Э. Рут (отв. ред.) и др. // Сб. научных статей. – Свердловск: Издательство Уральского университета, 1991. – 172 с.
3. Складенко С. Володимир / С. Складенко. – К.: Веселка, 1991. – 539 с.

УДК 82-3.09

ВІДМІННІ РИСИ БІОГРАФІЇ В. І. ЛЕНІНА У ТВОРІ РОБЕРТА ПЕЙНА “ЛЕНІН. ЖИТТЯ ТА СМЕРТЬ”

Карачова Д. В., аспірант

Луганський національний університет імені Т. Шевченка

Стаття присвячена виявленню та дослідженню відмінних рис біографії В. І. Леніна у творі Р. Пейна “Ленін. Життя та Смерть”.

Ключові слова: біографія, риси, комунізм, документальний, художній, образ.

Карачева Д. В. ОТЛИЧИТЕЛЬНЫЕ ЧЕРТЫ БИОГРАФИИ В. И. ЛЕНИНА В ПРОИЗВЕДЕНИИ Р. ПЕЙНА "ЛЕНИН. ЖИЗНЬ И СМЕРТЬ" / Луганский национальный университет имени Т. Шевченко, Украина.

Статья посвящена нахождению и исследованию отличительных черт биографии В. И. Ленина в произведении Р. Пейна "Ленин. Жизнь и смерть".

Ключевые слова: биография, черты, коммунизм, документальный, художественный, образ.

Karachova D. V. DISTINGUISHING FEATURES OF V. I. LENIN'S BIOGRAPHY IN WORK OF R. PAYNE "LENIN. LIFE AND DEATH" / Luhansk T. Shevchenko National University, Ukraine.

This article is devoted to determination and research of distinguishing features of V. I. Lenin's biography in work of R. Payne "Lenin. Life and death".

Key words: biography, features, communism, documentary, artistic, character.

Біографії великих політичних діячів минулих століть завжди цікавили читачів, адже кожен автор обов'язково висвітлював щось нове та цікаве, іноді вигадане, іноді документально підтверджене, але цікаве читачеві. Не стала винятком і така відома історична постать, як В. І. Ленін. Напевно немає такої людини в Європі, яка не знала б це ім'я. Але ленінська епоха для кожного покоління письменників та істориків своя. Ленін прославився ще за життя. Це людина, яка зробила один з найвагоміших внесків в історію та змінила її хід.

Актуальність вибраної теми зумовлена відродженням популярності до біографічних жанрів, особливо до біографій відомих історичних постатей, деяких змінах, яких зазнає цей жанр з плином часу.

Мета статті полягає в спробі виявлення та дослідження відмінних рис біографії В. І. Леніна у творі Р. Пейна "Ленін. Життя та Смерть".

Ще за життя Леніна було створено дуже багато міфів та легенд про нього, його біографія перероблювалася так, як було потрібно комунізму. Він зображався ідеальним громадянином, вождем. Ленін вважався уособленням комунізму, його еталоном, прикладом для наслідування мільйонам людей, які готові були приклонитися та боготворити його. Легенди про Леніна склалися як за життя так і після нього. Таких легенд зібралось стільки, що вже практично неможливо відрізнити де правда, а де вигадка. Постать Леніна є однією з найконтраверсійніших постатей в історії.

Змінюються часи, змінюється ставлення до цієї історичної постаті, тим самим впливаючи на його біографію. Починають з'являтися біографії, що зображають Леніна простою людиною, якій властиві слабкості та вагання. У більш сучасних біографіях автори намагаються розрізнити міфічного Леніна та історичну особу. Наводяться приклади художніх вигадок та реальних історичних фактів, як наприклад, легенда про сина бідного шкільного учителя, який ще в юнацтві присвятив себе революційній діяльності, за що був кинутий до в'язниці і засуджений до виснажливих каторжних робіт у глухому Сибіру, де його чекала неминуча загибель. Але йому вдалося втекти з Росії; у Європі, у вигнанні, він випробовував тяжку нужду, і так було до тих пір, поки він не повернувся в 1917 році у Петроград, щоб очолити озброєне повстання робітників проти царя. Після цього він жив тихо, правив країною як справедливий, обожнюваний усіма своїми вірнопідданими правитель, поки не помер у 1924 році від крововиливу в мозок. Він втілював собою вершину російського генія, був чисто російського походження, без краплі чужорідної крові, і обдарованість його за природою своєю була чисто російського характеру. Як ми розповімо далі, цей міфічний образ не має нічого спільного із справжнім Леніним. Це тільки популярна легенда, нав'язана народу. Насправді, він був сином не бідного шкільного учителя, а інспектора народних училищ величезної губернії, дворянина. Так, Ленін був заарештований і засланий в Сибір. Але жив він там у достатку, тиші і самоті, таких необхідних йому для занять. До нього ніхто не застосовував ніяких насильницьких заходів, більше того, йому навіть було дозволено мати при собі вогнепальну зброю. Та і в Європі він жив з комфортом, як і подібно до середнього буржуа. Після повернення до Петрограда він завоював владу, в чому йому дуже допомогли Троцький, озброєні загони робітників, матроси Балтійського флоту і солдати місцевого гарнізону. Царя позбулися задовго до цього. Так, до речі, у нього не було ні краплі російської крові. Помер він від отрути, яка йому була введена за розпорядженням Сталіна (це найпопулярніша теорія нашого часу стосовно смерті Леніна), але доказів автор не наводить для підтвердження своєї теорії.

У цій статті ми розглянемо біографію Леніна, написану в середині шістдесятих років англійським письменником Р. Пейном. Ця біографія створила справжній ажіотаж, адже до неї в серії “Життя відомих людей” не виходило біографій Леніна взагалі, тому цей твір привернув до себе дуже багато уваги. Видавництво саме звертає на це увагу читачів: “Вражає, але факт: ні в радянські, ні в пострадянські часи біографії Леніна в серії “Життя відомих людей” не було. Два Наполеони, три Некрасова, чотири Пушкіна і.. жодного Леніна... З відсутністю Грибоедова, Врубеля, Булгакова, Петрова-Водкіна до недавнього часу ще можна було якось примиритися.. Але – Ленін! Як не крути, в наявності бібліографічний парадокс” [2, с. 5]. У своїй книзі автор намагається бути об’єктивним. “На сторінках своєї книги я зробив спробу провести грань між Леніним-легендою і Леніним-людиною, яким він був наяву, живим, душевним (в той час, як уся книга, можливо, і незалежно від волі автора, переконує читача як в раз в майже повній відсутності цієї самої душевності у її героя), яким чином йому на думку спадали немислимі фанатичні догми... хотів проникнути в глибини його душі... Це була людина, в якій були закладені величезні можливості, як в добрих справах, так і в лихих; у ній було джерело такої енергії, що навіть після його смерті людям здавалося, ніби він продовжує випромінювати ту ж силу, лежачи в мавзолеї. А в іншому це історія зломленої, змученої, неймовірно обдарованої людини, єдиної у своєму роді, яку без коливачь можна назвати політичним генієм” [2, с. 11-12].

Р. Пейн намагався написати об’єктивну біографію Леніна, зруйнувати стереотипи та сотні легенд навколо цієї історичної особи. “Для автора історія комунізму – це історія особи, що його створила. Навіть стиль книги явно випробував вплив свого головного героя. Автор не обрушує на читача безлічі фактів по російській економічній і політичній історії, не ріже російську історію скальпелем теорії патримоніального характеру російської державності, улюбленої на Заході. Не відрізняється книга Пейна і глибоким проникненням в ленінську харизму” [1].

Читаючи цю біографію Леніна, ми можемо побачити, що автор зображує головного героя доволі двобічно, а саме, генієм та невірноваженою людиною, іноді виявляючи в ньому риси діаметрально протилежні, як, наприклад, бажання свободи та жага деспотизму. “Ленін у Пейна – холерик з різкими змінами настрою, з переходами від лютотою і запійного читання і письменництва до тривалих періодів повного сибаритства. Розгромивши в пух і прах чергового претендента на владу в партії, він через тиждень сам усіма залишений, зломлений і подумує пустити кулю в лоба. Автор бачить Леніна не інакше, як “командуючим парадом на прусському плацу”. Проте з історією “німецьких грошей”, нині широко відомою, автор не знайомий і мало приділяє місце Ганецькому і Парвусу. Цей Ленін занадто схемний, хрестоматійний. Але це справжній, а не карикатурний Ленін” [1].

Р. Пейн дуже урізноманітнив біографію ленінськими статтями та книгами, адже їх ми можемо нарахувати доволі багато у всій книзі. Цим автор документально підтверджує свої слова, тим самим проводячи чітку грань між художнім вимислом та документально-історичною інформацією. Це допомагає читачеві отримати більш яскраві та достовірні враження від головного героя, навчатися відрізняти легенди від дійсності, право читачеві мати свою індивідуальну точку зору.

Р. Пейн зображує Леніна як дуже розумну та талановиту людину, генієм, але генієм злим, який мучить себе та оточуючих людей, він страждає, адже не може знайти собі рівних в інтелектуальному розвитку. У Леніна, як зазначає сам автор, було величезне презирство до людського роду. Він без докорів совісті знищував цілі класи, сліпо слідуючи своїм ідеалам та бажанням. “Ленін прирік Росію на безправне існування, позбавивши її народ елементарних свобод. Це була деспотія без оздоб; її зброєю було винищення; її метою було зміцнення і непорушність його власної диктатури. Беззаконня комуністичного режиму було створене Леніним, виключно ним. Загальнолюдського поняття моралі для Леніна не існувало ... він зруйнував усе, що міг, і побудував новий “храм”. Тільки це був старий “храм”, але з новим фасадом. Для Леніна рід людський був чимось на зразок статистичного матеріалу. Це був фанатик, одержимий сліпою вірою в непогрішність створеної ним “науки”, осягнувши усі таємниці ремесла руйнування” [2, с. 652-656].

Слід звернути увагу, що автор зображає нам Леніна як особу, яка зовсім не вмів поважати когонебудь та кохати. Він не поважав як самого себе, так і оточуючих, і своїх соратників. Йому все байдуже окрім своїх власних бажань. Автор навіть уточнює, що Ленін не розуміє й краси навколишньої, йому байдуже все це.

Р. Пейн стверджує в своїй книзі, що Ленін вражав своєю енергійністю, цілеспрямованістю та прямолінійністю. Також йому були властиві внутрішні переживання. Він страждав нервовими виснаженнями і був схильний до нападів затьмарення свідомості, і в такі моменти він був немов одержимий духом руйнування. Ленін розумів, що багато інститутів громадської влади не полегшували, а, навпаки, посилювали пригноблене положення більшості людей; він бачив їх порочність і знав, як легко буде зруйнувати все це. Проте інститути влади, створені ним самим, які прийшли на зміну старим, виявилися такими ж порочними і шкідливими для людей. Ленін був людиною, яка щиро вірила, що він народжений з єдиним призначенням, – зробити життя усіх людей на Землі щасливішими, але це не відповідало дійсності.

У книзі ми можемо побачити не тільки праці Леніна, але й доповнення спогадами, цитатами з попередників Леніна, що значним чином доповнюють загальне враження про цю історичну постать. Р. Пейн зображає нам, так би мовити, глуху та сліпу до життєвих явищ людину. Сам автор коментував свій твір як найбільш відверту та чесну епітафію, з чим читач може погодитись, або ні.

Як стверджував сам автор, він намагався проникнути в глибини душі свого героя в той самий момент, коли він втілював у життя якусь із своїх ідей. Р. Пейн хотів побачити його життя таким, яким воно було насправді без завіс та легенд, якими овіяне все життя Леніна. Він хотів побачити просту людину, якій також, як і всім іншим були притаманні страхи та одержимість. Особливу цікавість викликали його записи в блокнотах; з них створюється представлення, як народжувалися його думки. Р. Пейн навмисно наводить досить довгі витяги з його робіт, вважаючи, що це дозволить почути його живий голос. Головним джерелом в роботі над книгою для автора служили роботи Леніна, що увійшли до повного зібрання творів, а також спогадів людей, що знали його особисто.

Р. Пейн зауважує, що буває, дуже не просто відокремити людину від легенди, аж надто тісно переплітається дійсність з вигадкою. Ленін і сам відмінно розумів, що частково зробився легендою. Це була дуже видатна особа.

Як ми бачимо, біографія Леніна написана Р. Пейном значним чином відрізняється від інших біографій Леніна. У ній автор акцентує увагу на людині, а не на легенді. Він наводить дуже багато документальних підтверджень, але залишає читачеві можливість самому вирішити як відноситися до цієї історичної особи. Ця біографія не канонізує Леніна, в ній немає ідеалістичного підходу, адже в цій роботі зображені не тільки геніальні риси генія та революціонера, а також і людські вади, які ми не можемо оминати. Ця біографія характеризується більш документальністю ніж художнім вимислом. Автор навмисне намагається розвіяти якнайбільше легенд стосовно Леніна, щоб мати змогу дослідити та зрозуміти життя та дії цього геніального та унікального чоловіка, який перевернув хід історії. Саме на буденному житті, розкритті справжнього характеру та спробі вивчення мислення Леніна, зародженні його ідей і ґрунтується робота Р. Пейна. Саме це відрізняє цю біографію від всіх інших та робить її популярною та затребуваною всі ці роки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Калужских Т. “И молох, и телец: Английская лениниана 1960-х”. – Режим доступа: http://exlibris.ng.ru/bios/2002-09-19/2_lenin.html
2. Пейн Р. Ленин: Жизнь и смерть / Роберт Пейн. – М.: Молодая гвардия, 2002. – 665 с.